

Рэвяка, К. А. Палкаводзец Пір у антычнай традыцыі і гісторыі / К. А. Рэвяка // Лістападаўскія сустрэчы – 5. Праблемы старажытнасці і сярэднявечча: Зборнік артыкулаў па матэрыялах Міжнароднай навуковай канферэнцыі ў гонар акадэмікаў М. М. Нікольскага і У. М. Перцава (13–14 лістапада 2003 г., Мінск) / Навук. рэд. В. А. Фядосік і І. А. Еўтухоў. – Мн.: БДУ, 2005. – С. 54-57.

К. А. Рэвяка

ПАЛКАВОДЗЕЦ ПІР У АНТЫЧНАЙ ТРАДЫЦЫІ І ГІСТОРЫІ

Пір — цар Эпіра, адзін з найвялікшых палкаводцаў старажытнасці. Мы яго параўноўваем з Ганібалам, Сцыпіёнам Афрыканскім, Аляксандрам Македонскім, Цэзарам. Аб ім аставілі сведчанні многія, але пісьмовых крыніц захавалася няшмат. Перш за ўсё гэта антычныя грэчаскія і рымскія аўтары: Фабій Піктар, Палібій, Лівій, Плутарх. Што тычыцца даследаванняў, то ў рускамоўнай гістарыяграфіі іх увогуле няма.

Мы можам адзначыць, што сваім характарам Пір сапраўды адпавядае агню гарачаму (руг — агонь): палымяны чалавек, які па праву ўвайшоў у гісторыю як адзін з самых выдатных палкаводцаў

54

не толькі антычнай гісторыі. Ён жа — абаяльны, прыгожы і ў апісанні Плутарха нават «царственны, але хутчэй палюхаючы, чым велічны. Зубы ў яго не аддзяляліся адзін ад другога: уся верхняя частка састаяла з адной суцэльнай косці...». І ўсё ж такі Пір на партрэтах прыгожы мужчына. Абаяльнасць і прыгажосць двала юнаку магчымасць лёгка ўваходзіць «у давер к самым знатным людзям, якія маглі быць карыснымі, а да ніжэйшых саслоўяў ён адносіўся з пагардай, жыццё веў умерана і цэламудрана, таму сярод многіх юнакоў царскага роду яму аддавалі перавагу...». Пір ажаніўся ў 17 гадоў. У жонкі яму аддалі Антыгону — дачку Беранікі, народжаную ад македонскага цара Філіпа яшчэ да таго, як выйшла замуж за Пталемея. Антыгона была яму добрай жонкай і ён адправіўся з арміяй у Эпір адваёўваць сабе царства.

У царстве Піра ўсё ішло паспяхова, але так было нядоўга: знайшліся людзі, якія тайна распальвалі непрыязь і падазрэнні. Гэта і з'явілася прычынай, падштурхнуўшай Піра дзейнічаць больш энергічна і рашуча і нават прыняць пастанову аб тым, што прыносячы ахвяру Зеўсу і Арэсу будуць правіць згодна з законам, і адначасова прымаюць прысягу ад падданных, што тыя будуць згодна з законам ахоўваць царскую ўладу. Такая пастанова была неабходна таму, што пастаянныя інтрыгі патрабавалі гэтага.

Энергічны і тэмпераментны, але ад прыроды разважлівы Пір меў многа вялікіх замыслаў, і перш за ўсё выношваў ідэю — умяшчаць у справы суседзяў-македанян. У хуткім часе падстава знайшлася. Плутарх сведчыць, што больш за ўсё яму суліла ўмяшальніцтва ў справы суседзяў-македанян. Падстава была знойдзена: ён быў запрошаны ў Македонію, дзе малады правіцель-юнак хацеў замацаваць сваю ўладу і запрасіў Піра. Пір з радасцю паявіўся там, паставіў гарнізоны, заняў гэтыя вобласці. Астатнія землі былі вернуты юнаму Аляксандру, а каб замацаваць усе гэтыя землі і ўстанавіць стабільнасць, Пір і цар Пталемей (Егіпет) заключылі дамову і замацавалі ахвярапрынашэнні.

Пір зрабіў спробу стварыць вялікую дзяржаву эліністычнага тыпу ў Заходнім Міжземнамор'і. Ён нават зрабіў спробу заняць македонскі трон, але нічога не

атрымалася і Пір у 280 г. да н. э. з арміяй адправіўся на дапамогу Тарэнту, які ваяваў супраць Рыма ў саюзе з паўднёваіталійскімі плямёнамі. Атрымаўшы ў першым пабоішчы з рымлянамі перамогу, да Піра перайшлі большасць грэчаскіх полісаў Італіі і ён з новымі сіламі рушыў на поўдзень Апуліі і зноў былі перамогі, але адна з перамог 279 г. далася даволі цяжкімі стратамі і ўвайшла ў гісторыю як «Пірава перамога».

Трактат Плутарха «Палкаводзец Пір» можна па праву назваць «гімнам справядлівасці». Пацвярджэннем гэтага могуць быць словы Плутарха: «...даўгі можна вярнуць нават у нашчадкаў заімадаўца, але не аддзякаваць, пакуль той жывы і ў стане ацаніць гэта, невы-насіма для чалавека сумленнага і справядлівага».

Плутарх распавядае, што ўсе хвалілі Піра як знакамітага і непераможнага палкаводца ў пабоішчах. Да ўсяго гэтага «міласцівага і прыхільнага да тых, хто аказаўся пад яго ўладаю. Даволі хітры Пір падсылаў сваіх людзей, якія выдавалі сябе за македанян, каб разузнаць настрой людзей і воінаў і пазбавіцца ад жорсткага Дзаметрыя і перайсці на бок Піра, сябра воінаў і простага народа».

Пір са ваёй арміяй рушыў на лагер, без бою заняў яго і быў аб'яўлены македонскім царом. Македаняне Піра не любілі. Ён быў для іх ненавісны чужаземец. Аб гэтым сведчыць Плутарх. Затое Пір быў сябрам воінаў і простага народа. Яго просты люд і воіны абвясцілі македонскім царом. Дзаметрый і Пір не маглі і не хацелі супрацоўнічаць і быць кіраўнікамі адзінай дзяржавы. «Каварства і завісць, уласцівыя ім ад прыроды, заўсёды стымулявалі іх ваяваць, і, гледзячы на абставіны, яны карысталіся словам «мір» ці «вайна», быццам разменнай манетай, не ў імя справядлівасці, а дзеля ўласнай выгады», — піша Плутарх.

Безумоўна, эгаістычныя матывы ў обоіх палкаводцаў (Дзаметрыя і Піра) дзейнічалі «як разменная манета, не ў імя справядлівасці, а дзеля ўласнай выгады. Безумоўна, лепш калі яны ваююць адкрыта, а не гавораць аб дружбе і справядлівасці. Усё гэта Пір ясна даказаў на справе...», — паведамляе Плутарх.

Пір заключыў мір з Дзаметрыем, але Дзаметрый скоро адправіўся ў Азію. А адзін з быўшых цэлаахоўнікаў Аляксандра Лісімах, дядоха, а з 305 г. цар Фракіі, стварыў самастойную дзяржаву. У вайне супраць дядоха Дзаметрыя і Піра Лісімах забяспечыў сваю ўладу над Македоніяй, часткай Балканскага паўвострава і заўладаў заходнімі абласцямі Малой Азіі (дзе яго была сталіца Лісімахія). Загінуў ён у пабоішчы з войскамі Селеўка (281 г. да н. э.).

Пір у вайне з Македоніяй дабіўся перамогі, але не стаў яе валадаром, а мірна кіраваў сваімі эпіратамі. Такое спакойнае жыццё было яму вялікай цяжкасцю. Ён хутка дачакаўся таго, чаго чакаў: рымляне напалі на тарэнційцаў. Плутарх паведамляе, што ў тарэнційцаў не было сіл весці вайну, але дзёрзкасць правадыроў народа не дала ім скласці зброю, і тады яны задумалі прызваць і назначыць военачальнікам у вайне супраць рымлян Піра, выдатнага палкаводца і ў той жа час самага незанятага (гультайскага) з цароў.

У Эпір з Тарэнта адправілі паслоў, каб адвезці Піру дары ад імя не толькі тарэнційцаў, але ўсіх італікаў, і сказаць, што ім патрэбен разумны і праслаўлены палкаводзец і што ў іх распараджэнні ёсць вялікія сілы луканцаў, месалаў, самнітаў і тарэнційцаў: коннікаў каля 20 тыс., а пехацінцаў 350 тыс. Гэтыя прамовы так падзейнічалі не толькі на Піра, але і на эпіратаў, якія пажадалі адразу выступіць у

паход. Праблема даследавання Піра і яго войнаў — гэта адна з самых недаследаваных праблем антычнай гісторыі.